

Zondag 19 januari 2020

TivoliVredenburg – Hertz – 11.00 uur

ALEXANDRE THARAUD

After Versailles

Claude Debussy 1862-1918

Uit: Images (Premier Livre (1905))

Hommage à Rameau

François Couperin 1668-1733

Cinq pièces (1713-1730), naar de keuze van Tharaud:

I. La Logivière (5de 'Ordre') (1713)

II. Les Barricades mystérieuses (6de 'Ordre') (1716-17)

III. Passacaille (8ste 'Ordre') (1716-17)

IV. Les Ombres errantes (25ste 'Ordre') (1730)

V. Le Tic-Toc-Choc ou les Maillotins (18de 'Ordre') (1722)

Reynaldo Hahn 1874-1947

Uit 'Le Rossignol éperdu, poèmes' (1899-1910):

'Versailles', série IV: neuf poèmes (nrs. 46-53):

I. *Hommage à Martius* (1908)

II. *La Reine au jardin* (*Mémoires de Mme Vigée-Lebrun*)

III. *Le Réveil de Flore* (*Versailles, Bassin du Printemps, 1910*)

IV. *Le Banc songeur* (*Grand Trianon, 1910*)

V. *La Fête de Terpsichore* (*Parterre d'eau, 1908*)

VI. *Adieux aux soir tombant - Duo mimé*

V. *Hivernale* (*Environs de Versailles, 1910*)

VI. *Le Pèlerinage inutile* (*Saint-Cloud - Pavillon bleu - Versailles, 1910*)

Jean-Philippe Rameau 1683-1764

Uit: 'Nouvelles suite de pièces de clavecin' (1728):

Suite en La

I. *Allemande*

II. *Courante*

III. *Sarabande*

IV. *Les Trois Mains*

V. *La Fanfarinette*

VI. *La Triomphante*

VII. *Gavotte. Premier double de la Gavotte,*

Deuxième double, Troisième double,

Quatrième double, Cinquième double, Sixième double

De tuinen van Versailles

Stelt u zich voor: sproeifonteinen en beelden van mythologische helden in de tuinen van Versailles, strak gesnoeid struikgewas, grintpaden in geometrische patronen in ver reikend perspectief. Versailles was – en bleef ook lang na de glorie-dagen van de Zonnekoning – een frisse bron van inspiratie voor Franse componisten. Vandaar dat de eminente pianist Alexandre Tharaud zijn waaier hier uitklapt van Couperin tot Reynaldo Hahn.

Franse barok op de concertvleugel

U vindt voor u een exquise pleitbezorger van Franse muziek aan de concertvleugel. Zeker waar het de klavecijnisten Couperin en Rameau betreft ligt dat niet direct voor de hand. Maar Tharaud voelt zich aangemoedigd door een lange uitvoeringstraditie op de concertvleugel van generaties Franse pianisten voor hem. 'La tradition des pianistes amoureux du premier répertoire de musique française de clavier', zoals Tharauds collega Sébastien Daucé het bloemrijk omschrijft, illustere namen als Yvonne Lefébure, Gaby en Robert Casadesus. Meest opvallend onder deze rond 1900 geboren pianisten: Marcelle Meyer. Sterleerling van Marguerite Long, haar docent voor wie Ravel zijn Tombeau de Couperin schreef. Al tijdens het interbellum was Meyer pleitbezorger van Couperin en Rameau naast Bach en Scarlatti. Plaatopnames van rond 1950 getuigen van haar meesterschap in deze Franse barok. Uiteraard kon zij als 'grande dame de piano', geportretteerd door niemand minder dan de fotograaf Man Ray, nog niet bogen op het diepgravend onderzoek waarmee de afgelopen decennia de barokke uitvoeringspraktijk tot bloei is gebracht. Tharaud kan dat wel. Hij brengt Couperin en Rameau hier 'historisch geïnformeerd'. Toch blijft hij zijn voorgangers trouw, vooral in die zin dat intuïtie en muzikaliteit altijd zijn kompas zijn. Versieringsregels voor het klavecimbel zijn geen dogma. Ze worden aangepast aan de piano. Vrijheid is troef.

'Les parfums, les couleurs et les sons'

Aan kop gaat Debussy. Diens eerbetoon verklapt meer over zijn eigen klanktovenarij, dan die van de hier zo bewonderde voorganger Rameau. Het werk opent met een sierlijke lijn in art nouveau-stijl, ontplooit zich in zinderende akkoorden, kent een beheerst opgebouwde climax en zijgt weer ineen in het nostalgisch dromenrijk van Debussy. Wèl zeer Rameau is hier het proeven van de klank, zoals een wijnkenner elke slok zorgvuldig verkent met oog, neus en smaakpapillen. Van het oog dat peilt hoe de wijn in het glas hangt en de neus die het bouquet taxeert, tot de slok en het nagloeien van het gestreeld gehemelte. Had Charles Baudelaire niet alle zintuigen gekoppeld in zijn gedicht *Correspondances* uit zijn bundel *Les Fleurs du Mal*? 'Les parfums, les couleurs et les sons'?

'Van nature een schittering'

Voorname voertuig van Franse hofmuziek waren vooreerst tokkelinstrumenten als de luit en de theorbe. Het klavecimbel kwam langszij vanaf de jaren 1650 met pioniers als Jacques Chambonnières en Louis Couperin. Versailles was tevens het terrein van grote meesters op de viola da gamba. François Couperin schreef voorname 'Pièces de violes' voor dit veelsnarig strijkinstrument. De klavecimbelklank had voor hem 'van nature een schittering' en daarmee wist François de hegemonie van de luit definitief te tackelen. Zijn opvattingen zijn bewaard gebleven in sublieme composities met nauwgezette speelaanwijzingen en introducties.

Verzoening en vervolmaking

Couperin streefde naar niets minder dan verzoening tussen de Franse en de Italiaanse smaak en vervolmaking van de muziek. In 1713 verscheen zijn Premier livre de Pièces de clavecin. Couperin verontschuldigt zich in het voorwoord voor de late verschijning. Naast door slordige graveurs geplaagde eerdere pogingen, voert hij zijn zwakke gezondheid op als oorzaak van het uitstel. Couperin noemt zijn suites 'Ordres'. Benaming voor een innovatieve bundeling van dansdelen en karakterstukken, aan de wereld toevertrouwd vanaf zijn 45ste levensjaar. Eenmaal op stoom verschenen nog bundels in 1716, 1722 en 1730. Tharaud stelt hier zijn eigen 'Ordre' samen met een boeket bloemen uit de bundels. *La Logivière* is een portret naar het voorbeeld van schilders als Watteau. *Les Barricades mystérieuses* doemt uit de lage registers op in rondovorm. Een sfeerstuk, geïnspireerd door tokkel- en strijkklinken van theorbe en viola da gamba. Debussy was verrukt van de 'verfijnde verholde verdorvenheid' die door deze muziek van Couperin 'zwierf'. In een brief aan zijn uitgever repte hij van haar 'wellustig' en onvergetelijk 'parfum', hetgeen suggereert dat onze Claude het rechter-pedaal er vermoedelijk vaker bij intrapte dan hier Tharaud. De Passacaille is een statige dans op een viermatig refrein met gearpeggieerde akkoorden boven een chromatische baslijn. Ze voert langs acht coupletten, de laatste even groots als de chaconne van Bach, met virtuoze loopjes. *Les Ombres errantes* is een hommage van Couperin aan de Champs-Élysées met referenties aan de 'style luthé', de luitstijl van zijn voorgangers. Kleine dalende secundes bepalen de opening. Gewiegd en gewogen in pianoklank openbaart zich in dit werk uit Couperins laatste boek de romanticus avant la lettre. Het afsluitend spektakel van *Le Tic-Toc-Choc ou les Maillotins* is exemplarisch voor Couperins speeltechniek, vastgelegd voor het nageslacht in zijn geschrift *L'Art de toucher le clavecin*. Het kruisen van de ene hand boven of onder de andere, wekt de suggestie van driehandig pianospel. Een tweede proeve van deze acrobatiek volgt straks in *Les Trois Mains* van Rameau. Maar eerst Reynaldo Hahn, de lyrische minnaar van Marcel Proust. Reynaldo Hahn, telg uit de school van Massenet, bundelde 53 zangerige 'poèmes' voor piano, gecomponeerd van 1899 tot 1911. Ze zijn in vorm vergelijkbaar met *Lieder ohne Worte* (Mendelssohn) of *Lyrische Stücke* (Grieg), maar wasemen het parfum uit van de Belle époque. Deze ontboezemingen van een afwisselend radeloze, extatische of vervoerde nachtegaal, *Le Rossignol éperdu*, verschenen in 1912, geordend in vier suites. De laatste is gewijd aan Versailles. Negen stukken bezingen ruiters, fonteinen, vijvers, bankjes, muzen, beelden, sferen en seizoenen van het spiegelpaleis en haar hoftuinen. In *La Reine au jardin* ruist een thema van zeven maten drie keer in wisselend harmonisch gewaad op de catwalk voorbij. *Le réveil de Flore* bezingt de lentebloei. *Adieux au soir tombant* imiteert een duet uit Hahns eigen balletmuziek *La Fête chez Thérèse* (1910) naar een gedicht van Catulle Mendès.

Druïde van de muziek

Jean-Philippe Rameau ontwikkelde zich tot druïde van de muziek. Wie zijn Asterix nog kent, begrijpt nu direct dat Rameau tonale klanken kon brouwen als Panoramix zijn toverdrank. Deze muziek klinkt dan ook alsof Bach in een ton met Bordeaux is gevallen. Ze kent een grote souplesse en biedt een ware proeverij van klank en subtiele versieringskunst. De Suite en La stamt uit zijn *Nouvelles Suites de pièces de clavecin*. Rameau was halverwege de veertig en een man van reputatie toen hij deze suites publiceerde. Eigenwijs week hij af van het door Duitse en Italiaanse barokcomponisten gedomineerde genre. Rameau maakte zijn eigen salade van dansdelen en karakterstukken. U geniet hier het summum van Franse improvisatiekunst. Significant verschil met Duitse Gründlichkeit is hoe deze krullerige muziek schijnbaar argeloos momenten van goddelijke schittering brengt. Ze worden ons nergens opgedrongen. Ze lijken ons als surprises te overkomen, vol diepgang en elegantie, zonder bewijsdrift.

Opmaat naar verlicht muziektheater

De rijpe Rameau zou zijn debuut in de Opéra van Parijs pas op zijn vijftigste maken. Het zijn die muziektheaterwerken waarmee hij de meeste roem vergaarde. Kiemen ervan klinken hier al op. De verrukkelijke Sarabande kreeg een tweede leven in de opera *Zoroastre*, voor het eerst op de planken gebracht in 1749. Het plot speelt zich af in een archaisch deel van Perzië (nu Afghanistan). De profeet Zoroastre profileert zich als bringer van goedheid en licht. Hij loopt vooruit op de priester Sarastro in *Die Zauberflöte*, Mozarts verlichtingsopera vol vrijmetselaarssymboliek. Er volgt een trits karakterstukken. *La Fanfarinette* vormt het hart ervan tussen spektakelstukken: *Les Trois Mains* en *La Triomphante*. Spiritueel besluit is de Gavotte. Ze kent zes variaties, of 'doubles'. De dirigent Otto Klemperer bewerkte ze gretig voor orkest. Een Duitser? Ja, waarom ook niet. Decennia voor de geboorte van Beethoven kondigt Rameau hier Mendelssohns *Variations sérieuses* uit 1841 al aan. Wat een drive in de vierde, de vijfde double, welk een triomf is de zesde.

Huib Ramaer

Pianist **Alexandre Tharaud** was vanaf veertienjarige leeftijd verbonden aan het conservatorium van Parijs. Vanaf de jaren '80 won hij enkele prestigieuze prijzen waarna hij tour na tour kon maken. Hierbij soleerde hij met vele vooraanstaande orkesten, waaronder het London Philharmonic Orchestra, het Symphonieorchester des Bayerischen Rundfunks en het Koninklijk Concertgebouworkest. Als meesterpianist maakt hij geen keuze tussen oud en nieuw repertoire: naast werken van oude Franse meesters, meet hij zich ook met enige regelmaat nieuw repertoire aan, waaronder een nieuw pianoconcert voor de linkerhand van Hans Abrahamsen in 2015. In 2013 verscheen een boek over gesprekken met Tharaud, getiteld *Piano intime* en ook verscheen hij in de film *Amour* (2012) van Michael Haneke, waarin hij zichzelf speelde.